

סימן מה

**ברכת שהחיינו בברית מילה, אימתי,
לפני המילה עם ברכת להכניסו,
או אחרי המילה**

אוצר החכמה
111886

בס"ד בין כסא לעשור התשל"ז. פה מושב שרשרת ת"ו.

שאלו תלמידי מושבנו שרשרת הי"ו ת"ו: במושב יש ברית, ואבי הבן שואל, אימתי יברך שהחיינו, לפני המילה כדין כל הברכות עובר לעשייתן, או אחרי כמו המנהג. לפי שבשיעור בראש השנה אמר לנו מורנו הרב שליט"א [ואחרי קרוב לארבעים שנה נדפס כעת בספר קנין תורה חלק ג'], שהרמב"ם לא היו לו ספיקות, אלא הכל ברור. והנה ראינו כמה פעמים שכן היה מסופק. ואחד מהם, מה שראינו בתשובות הרמב"ם (בלאו סימן שלב) שכתב: "ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו, מצאנו לרבינו האי גאון זצ"ל שאמר לא שנא בירך לה בתחלה או בסוף, ולזה דעתי נוטה. שהברכה שהיא מקודם והיא ברכת המילה כבר נתבארה בתחלה ככל ברכות המצוות, וזו לא אכפת לך בה בין לפני המילה ובין לאחריה". עכ"ל. ומשמע שלא הכריע, והרי שיש לו ספיקות, ואיך מורנו הרב שליט"א אמר שאין לו ספיקות? – והנני להשיב בס"ד.

נכון שכל חכם יש לו שאלות וספקות, מגיל הילדות והבחרות עד גיל העמידה שעומד על דעתו, ועד שיגיע לתשובות שלהן, כי כך דרכן של ת"ח ככל שמזקינין דעתן מתיישבת ומתוספת עליהם, אבל יש דברים שנאמרים בצעירותו של אדם, ויש בזקנותו, וברור שיש הבדל מהותי ביניהם. וכעת לגבי הרמב"ם גם כן, אנחנו דיברנו אך ורק גבי החיבור השלם משנה תורה שעליו אמר הרמב"ם: "המקבץ לתורה שבעל פה

כולה. ואילו גבי יתר חיבוריו, הוא כתב כמה פעמים שנמשך אחרי כמה גאונים בפירוש זה וכיו"ב, ושוב מצא ההיפך וכו', ובפרט תמצא כן הרבה בפירוש המשניות. אבל בחיבור המוגמר שהוא **משנה תורה** שהוא **היד החזקה** שלו, עליו אנחנו אומרים שהוא **הלכה למשה מסיני**, ועליו אנחנו אומרים שאין לו ספקות, והרחבנו בענין זה במקום אחר. ואכמ"ל.

ובקשר לעצם השאלה הנצבת בראש, הנני לגלות לו את מהלך העניינים, הנה בראשית דבר, ראינו שרבינו **האי גאון אמר לא שנה לפני לא שנה אחרי**. ועניינו הוא, לפי שבגאונים מצאנו חלק שטוענים שאבי הבן מברך רק לאחר המילה, שמא תתקלקל המילה, ולא דמי לשחיטה ושופר שבידו הוא, משא"כ ברית ביד אחר. הלכך עדיף לאחר המילה. (הובא בספר האשכול, אלבק, ח"ב עמוד 9, ובהערה יז). וחלק טוענים שמברכים קודם. (ועיין עוד טעמים בשב"ל דקפ"ז ע"ב סימן ד). ואמנם את דברי רה"ג הנ"ל מסתמא ראו גם תלמידיו אחרינו, כמו הרי"ף שכתב בתשובה (סימן רצג): "וכן אבי הבן צריך **שיברך להכניסו** בבריתו של אברהם אבינו **ואחר כך מלין** אותו, ואפילו אם בירך לאחר שמל, אם לא פרע עדיין מותר משום דאמרינן מל ולא פרע כאילו לא מל". עכ"ל. (וע"ע בציונים בראבי"ה שבת סימן רפט, עמוד 358 הערה 14. ומ"ש בשם רי"צ"ג צ"ל הרי"ף בלבד). ותשובת הרי"ף הובאה גם באשכול (אלבק, ח"ב עמוד 9) והוסיף על סיום דבריו: **ההוא לאו דווקא, שאע"פ שאמרנו** כאלו לא מל, מ"מ זו הפריעה שיוור היא מן המצוה שהרי מל, כדאמרי' מל ולא פרע, שהמילה כבר נעשית. הלכך אין זה עובר לעשייתו. עכ"ל. (וע"ע בזה מ"ש בתשובת מהר"ם אל אשקאר סימן יח). ועוד תלמידי רה"ג.

אולם הרמב"ם תלמיד תלמידים, שראה את כל דברי הגאונים כולם, ובא אחריהם, בתחילה כתב כאן בתשובה הזו, **שדעתו נוטה לרה"ג**, שאין להקפיד כל כך, ונראה טעמו לפי שלא בא במפורש בתלמוד. ואמנם רה"ג אמר דלא שנה, אבל הרי"ף כתב קודם. וגם ראינו עדות בנו ונכדו להקדים הברכות להכניסו ושהחיינו. ובכן בנו מהר"א מימון הובא בראש ספר מעשה רוקח, כתב: "ויש אומרים שברכת **להכניסו ראוי לברך אותה לאחר המילה**, וישען בזה על המנהג בטענות גלויי הסתירה, למי שיש

לו קצת ידיעה ואיני רואה להאריך בזכירתם. ולרב האי גאון ז"ל תשובה שאין בזה קפידא בין שתהיה קודם המילה ובין שתהיה לאחר המילה, ואבא מארי ז"ל דעתו שתהיה קודם המילה, וכזה הורה. ונעשה הלכה למעשה לפניו. וראייתו על זה גלויה ממובן לשונם ז"ל ומלשון הברכה עצמה, ומההקש, והנה מובן לשונם ז"ל שמאמרם ז"ל החל, מברך על המילה, אבי הבן מברך להכניסו. יובן שהב' ברכות הם קודם המילה, מחולקות בין המל ובין אבי הבן. ואין ספק שברכת המל היא קודם המילה. ואמנם הראיה מלשון הברכה עצמה הוא באמת להכניסו, שכוונתן על פועל מעשה להבא, לא על מעשה שכבר נעשה. ולשונם ז"ל בתלמוד, בלבער, כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע וכו', ואמנם ההיקש הוא מפני שזו הברכה היא על המצוה, ונוסחתה: אשר קדשנו במצוותיו, וכלל גדול כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, חוץ מטבילת הגר, ומי שלא יודה בזה ורוצה להעמיד מנהגו ומביא ראיה שמורה על חסרון ידיעתו אין משגיחין בו". עכ"ל. (וראה תיקון לשון בתשובת מהר"ם אל אשקאר סימן יח). הראת לדעת שאפילו אם בחיבור לא פירש כי עסק רק במטבע הברכות, ומי מברך, ולא אמר סדר הברכות. אבל מדברי הבן אתה שומע כוונת האב. וכך כתב גם נכדו בתשובות רבי יהושע הנגיד (סימן כ) וז"ל: "יברך להכניסו כשהוא מביא את התינוק לפני המילה, לפי שאמרו ז"ל כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, אחריה יברך שהחיינו, אחריה יברך על המילה, ואחר המילה יברך אשר קידש ידיד מבטן, זהו המנהג אצלנו ברוב הכרכים. ובמקצת מקומות מברכין שהחיינו לאחר המילה ואין קפידא בזה". עכ"ל. ואמנם גבי סוף דבריו שכתב כדברי רה"ג, הנה בשו"ת מהר"ם אל אשקאר (סימן יח) כתב בפשיטות שהרמב"ם סובר בהחלט לכתחילה שיברך לפני המילה, כמו שנהגו במקומנו במצרים שהוא אתריה דמרן ז"ל ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו. ושכ"כ בנו הר"א בספר המספיק לעובדי ד'. (והביא לשונו כנ"ל). ושכ"כ הרי"ף. ועוד האריך להוכיח זאת, ודחה דברי האומרים לברך אחרי המילה שהיא ברכה לבטלה. עש"ב. ואכמ"ל.

קנצי למלין אשים, דעת הרמב"ם ברורה לברך ברכות להכניסו ושהחיינו לפני המילה כדין כל הברכות עובר לעשייתן. וכך הורה

כפי עדות בנו מהר"א, ונכדו. אולם ברור הדבר שלפני כן, כנראה היתה דעתו כך, לפי שראה שיש כמה ישיבות שנהגו כרה"ג להקדים או לאחר, ומכיון שזה ענין של מנהג בעלמא, לכן בתחילה היתה דעתו דעביד כמר עבד, וטעמא, מבואר בתשובות הרמב"ם הוצאת מק"נ הנ"ל, בשאלה בראש סימן שלא, ששאלו: "אם ברכת להכניסו אשר מברכה אבי הבן ראוי לאומרה קודם המילה או לאחריה", ועל זה השיב הרמב"ם: "אותה הברכה מאחר שאין נסחתה "וצונו לעשות", יוכל לברכה מקודם או אח"כ". עכ"ל הטהורה. ומוכח דעדיין הראה פנים גם לד' רה"ג. וכנראה לא מחה ביד העושה כן וכמ"ש נכדו ר"י הנגיד הנ"ל. וגם בתשובה הבאה בסימן שלב, עדיין גילה דעתו כן, שכתב: "ולזה דעתי נוטה שהברכה שהיא מקודם והיא ברכת המילה, כבר נתברכה בתחלה ככל ברכות המצוות. וזו (ברכת להכניסו) לא אכפת לך בה, בין לפני המילה ובין לאחריה". עכ"ל. הרי שעדיין לא החליט להכריע לגמרי מה ינהג, כי באמת אין גילוי בתלמוד, מעבר לעובר לעשייתן האמור. אבל לפי ענ"ד בסופו של דבר הרמב"ם החליט להורות למעשה לכתחילה לברך קודם, כדי לא לשנות מכל הברכות שמברך עליהן עובר לעשייתן, שהוא דין התלמוד באמת. וכדברי מהר"א בנו. ונכדו, אע"פ שהראה פנים בדיעבד למנהג, הנה הרי"ף לא הראה לו פנים משמע דקים ליה שדין התלמוד קודם. כך נראין הדברים. והנלע"ד כתבתי בס"ד. [כעת בהתשמ"ח נדפס ספר חדש מכתב יד חידושי רבנו פרחיה ב"ר נסים בן דורו של רבי אברהם בן הרמב"ם, וראיתי אליו שם (שבת קלז; עמוד קיב) שהעיד, שבזמן הרמב"ם בירכו לאחר הברית, אולם ציין רבינו פרחיה על מעשה שהיה בימי רבי אברהם בן הרמב"ם, שנהגו לברך שהחיינו ולהכניסו לפני הברית. ע"ש. אולם מוכח למעשה שעד זמן מהר"ם אל אשקאר כארבע מאות שנה, נמשך המנהג כפשיטות הרמב"ם לברך כל הברכות "להכניסו, ושהחיינו" לפני המילה. ומשמע שבסוף הנהיגו גדולי הדור ההוא כדברי הרמב"ם ממש.]. והנלע"ד כתבתי בס"ד. והשי"ת יאיר עינינו באור תודה"ק תורת חיים. אכ"ר.

המורם מהאמור:

א. שתי הברכות "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" וברכת "שהחיינו", יש לאבי הבן, לברך לפני ברכת המילה, דהיינו ביחד, ומיד יברך המוהל את הברכה "על המילה", וימול. ורק אחרי הברית יברכו "אשר קידש ידיד". וכך נכון לנהוג.

ב. וטעם הדבר הוא לפי שכן פסקו הרמב"ם והרי"ף. ובמקום שנהגו לברך ברכת "שהחיינו" אחרי המילה (כדברי רבינו האי גאון), יש להסביר להם שעדיף לכנס הברכה במקום אחד, ושכן הנכון על פי ההלכה על פי התלמוד, דהיינו "כל הברכות כולן, מברך עובר לעשייתן". ולא כדאי להמשיך במנהג הישן. [לפי שכל תלמידי רה"ג לא קיבלו דבריו, והכריעו לא כן, ובראשם הרי"ף והרמב"ם, וכעדות בנו רבי אברהם ונכדו רבי יהושע ורבנו פרחיה ומהר"ם אלאשקר. וכך נראים הסכמת הראשונים והאחרונים. וכעת נדפס שו"ת יביע אומר ח"ז וראיתי אליו בחיו"ד סימן כא שנשאל בזה והשיב כדברנו. וע"ש שהביא הרבה פוסקים בענין, עיניו כיונים על אפיקי מים].

סימן מו

בענין כסא אליהו אם צריך שניים

(מכתב מאת ידידנו הגאון המפורסם רבי אברהם מימון שליט"א

רב ומו"צ במרסיי, צרפת)

הנה זה יעלה לקראת ידידנו ומכובדנו הרה"ג עצום ורב, בקי בחדרי תורה, כל רז לא אניס ליה, האדמו"ר כמוה"ר ר' **יצחק ברדא** יחשל"א.

השבוע מר **אריק אזולאי** הי"ו טלפן אלי שקנה עבורי ספר, ביודעו שחובב ספרים אני. וזו המתנה הכי טובה מה שיכול לתת לי. ולשמח את לבי. ותיכף לאמירה עשיה, הביא לי הספר. ובראותי שזה שו"ת **יצחק ירנן** חלק נוסף אל השבעה החלקים הקודמים, שמחתי היתה כפולה. קבלתי ספר ולא רק ספר אלא ספר שחביב עלי עד מאוד, ותמיד שתיתי בצמא את דבריו.